

Projekt badawczy *Modernizacje widzenia. Proza polskiego modernizmu wobec nowoczesnych przekształceń dyskursu wizualnego (1890-19339)* służy opisaniu relacji między rozwojem polskiej prozy i krytyki literackiej okresu modernizmu a przemianami zachodzącymi w dyskursie wizualnym w wybranym okresie. Wybór przedmiotu badań wspiera się na założeniu, że przekształcenia w sposobach konceptualizowania percypującej podmiotowości w polu m.in. psychologii eksperymentalnej oraz filozofii w znaczącym stopniu determinowały teoretycznoliterackie zadania polskiego modernizmu oraz wyznaczały nowe warunki praktyk literackich.

Cel prowadzonych badań można ująć na dwa sposoby, z których każdy eksponuje jeden z kluczowych problemów planowanej pracy. W pierwszej kolejności zrekonstruowane zostaną teoretyczne ramy nowego pola wizualnego, wyłaniającego się na przełomie XIX i XX wieku, a który definiuję w ślad za Jonathanem Crarym jako przestrzeń złożonych relacji między jednostką, obrazem a rzeczywistością, których zasady odbioru projektowane oraz (de)regulowane są przez korpus tekstów filozoficznych, naukowych, literackich (Crary 2000). Wraz z przełomem antypozytywistycznym kwestia indywidualnej percepcji staje się przedmiotem intensywnych wysiłków teoretycznych – adaptowania nowych metodologii badawczych przede wszystkim na uniwersytety w Krakowie (Władysław Heinrich), Warszawie (Edward Abramowski) i Lwowie (Kazimierz Twardowski, Władysław Witwicki), których kres przynosi dopiero wybuch II wojny światowej. Z tego względu na pole wizualne tego czasu składa się złożona sieć transferów teorii zorientowanej na problem widzenia – z ośrodków zagranicznych (laboratorium psychologii eksperymentalnej Wundta, Uniwersytet Wiedeński i in.) na grunt polskich badań, a także migracji tak określonych idei między poszczególnymi środowiskami naukowymi na ziemiach polskich.

Transfery teorii widzenia znacznie wykraczały jednak poza obieg jedynie akademicki. Opracowane w ramach uniwersytetów modele nowoczesnej percepcji oddziaływały także na działalność artystyczną, w tym literacką i krytycznoliteracką. Dlatego też szczegółowa analiza wybranych tekstów naukowych, teoretycznych i estetycznych pozwoli na realizację drugiego, zasadniczego celu projektu badawczego: opisanie, w jaki sposób zmiany w polu wizualnym epoki odbijają się w strukturach modernistycznej narracji literackiej. W pierwszej kolejności opiszę prywatne i intelektualne relacje między teoretykami a krytykami i pisarzami (np. Bolesława Prusa relacja z Julianem Ochorowiczem i Rafałem Radziwiłłowiczem, korespondencja Wacława Berenta i Władysława Heinricha, prace Leona Chwistka w laboratorium psychologii eksperymentalnej Heinricha), by następnie przyrzeć się, w jaki sposób inspiracje badaniami nad ludzką percepcją miały wpływ na poszczególne utwory literackie (*Notatki o kompozycji* i *Emancypantki* Prusa, *Ozimina* Berenta, *Pałace Boga* Chwistka).